

מצות "ועשו לי מקדש" בימינו

[מתוך: מאמרו של הרב אלבוס "חידוש העבודה בזמן הזה", תחומין ה', עמ' 445-443]

"מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר "ועשו לי מקדש".

דברים אלו - מלשון הרמב"ם בראש הלכות בית הבחירה - מוסכמים על דעת כל מוני המצוות ללא שום חולק וללא שום סיג של זמן או סיג אחר, ניתן לומר בדרך צחות שמצוה זו אינה נוהגת אלא שלא בפני הבית ופוקעת מיד כשהבית בנוי.¹⁷

"מצות עשה" משמעותה ברורה: עשה בידים ממש; תעשה אתה ולא מן העשוי בידים שמים. דבר זה מלבד היותו מחויב מעצם המושג **מצוה** (ראה מבוא), אף הוא עולה בברור מהתבוננות במושג המקדש והשכינה בישראל, שכל ענינו השראת קדושה מן העליונים **בתוך מעשה התחתונים**, כנשמה בתוך הגוף. ולפיכך כינו חז"ל את המקדש "מעשה ידיהם של צדיקים"¹⁸. כל המקומות לשכינה הוכנו בידי אדם, ואף לאחר חורבן הבית השני מצונו שנתעוררו חכמים וגדולים לבנות המקדש בידי אדם¹⁹, ומעולם לא היה מי שפקפק בדבר.

מכאן מובן, שמה שכתבו רש"י ותוס' בסוכה (מא) ותוס' שבוועות (טו) בשם התנחומא, בנין העתיד ירד בנוי ומשוכלל מן השמים, לא נתכוונו להפקיע חובת הבנין בידי אדם, אלא לומר שאנו מצדנו מצפים ועומדים גם למקדש שירד מן השמים בדרך של "אחישה" עם מעט מזעיר של מעשה אדם באתערותא דלתתא²⁰. או שמה הכוונה לסיוע אלוקי **לגמר מעשה** ולשכלול שאינו בידי אדם²¹. או להתלבשות מקדש של מעלה בגילוי פנים בתוך המקדש של מטה הנעשה בידי אדם כנשמה בתוך הגוף²².

מלבד זאת יש להעיר כי דברי הגמרא בסוכה על המקדש הנבנה בלילה וביו"ט שמהם באו רש"י ותוס' להבדיל לכאורה בין מקדשי העבר למקדש העתיד שיבנה בידי שמים, מתבארים בפנים אחרות בדברי מפרשים ראשונים ואחרונים.²³

יש טוענים לעצב בנין המקדש עד שלא הועמד מלך והוכרת זרעו של עמלק, עפ"י הנאמר בספרי (פסוק ועברתם את הירדן, דברים יב) וכן בסנהדרין כ, ב: שלוש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה. ומבואר שם שעל הסדר נאמרו מצוות אלו, וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בראש הלכות מלכים.

והנה כבר הראינו כי בהלכות בית הבחירה לא סייג הרמב"ם את מצות המקדש וקדשיו בסיג כלשהו, וברור אפוא כי אין ענין בסדר האמור כאשר אין מקדש והעבודה בטילה לגמרי. ותדע, שהרי מצות "ועשו לי מקדש" והקרבנות כולם, קדמו למלך ואף לעצם הכניסה לארץ. ואך כאשר העבודה קיימת באוהל ובמשכן כפי שהיה בכל השנים, יש ענין בסדר הקובע את הזמן הנאות למעבר מאהל לבנין קבע לפי קביעות העם בארצו.²⁴

חילוק זה שאינו צריך לפנים, מדוקדק גם מלשון "בכניסתן לארץ" שאינו לשון עיכוב לדורות²⁵ וכן הראיות המובאות בספרי לאחר בנין המקדש, נאמרו רק לענין בחירת המקום²⁶ והמעבר מאוהל למשכן. וכן עולה בברור ממה שבנו שבי הגולה את הבית בלא משיחת מלך והכרתת זרעו של עמלק על ידו. והיינו משום שהיתה העבודה בטילה לגמרי ואילו המקום נבחר ועומד. בנוגע לזמננו אנו יש להוסיף ולומר כי מאחר שלא בטלה קדושת עזרא, כל מעשינו היום הרי הם **כחידוש** הבנין שחרב²⁷, וממקום שפסק אנו מתחילים היום לנו במצות שקדמו לקדושת המקום²⁸.

עוד זאת יש לנו ללמוד מבנין מקדש שני בידי שבי הגולה, שאין להמתין במצות המקדש עד שיהיו "רוב יושביה עליה". ואע"פ שבספר החינוך (מצוה צה) כתב: "ונוהגת מצוה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתה" – על כרחנו נפרש "רוב ישראל" – רוב יהודי בארץ ישראל עד כדי כח וממשלה²⁹. שלא יהא המקדש כבמת יחיד. גם יש לטעון כי כל שאפשר לו לעלות ואינו עולה אינו מן המניין לענין המקדש³⁰. ואין להאריך בדבר. אחר שנתברר משבי הגולה שאין צריכין לרוב ישראל.

¹⁷ נדמה שאך למותר לסתור כאן טענה שהועלתה בפי מקצת המדברים בענין זה. כי אין להתאמץ להקריב קרבנות שאינם היום לריח ניחוח כמו שכתבו "ולא אריח

בריח ניחוחכם" – וכמה זר ומרוחק להפוך הקללות למצוות או מורי דרך! (ענין כיצא בזה בספר שפת אמת למחר"ם חגיו). ועוד (עלינו מוטל להקריב **לשם** ריח וה' הטוב בעינינו עשה. גם עיקר הפסוק "ולא אריח" וגו' מתפרש כפשוטו: והשיטות את מקדשיכם – וממילא לא אריח וק"ל (וע"ע במשנה למלך פ"ד ממעשה"ק הלי"א שאם שחט שלא לשם ריח הקרבן כשר בדיעבד. וידוע דכל היכא שאי אפשר כדיעבד דמי - שו"ת מהרי"א הלוי סימן פח וע"ש).

¹⁸ ענין כתובות ה', א: גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים. ואילו במעשה צדיקים כתיב מקדש ה' כונו ידך, עד כאן. המתבונן במאמר זה יראה כי עיקר גדולתו של המקדש במה שהוא מחבר עליונים עם תחתונים, שכן גם שמים וארץ בשתי ידי נבראו. "יד" – היינו שמאל בכ"מ כידוע - וימין, אלא שהם נבראו בפרוד וניתוק, שמים בימין וארץ ביד כחה ואפילה מאור השכינה. ועיקר תכלית עבודת הצדיקים לחבר שמים וארץ יחד באמצעות בנין בית המקדש שהיא על הארץ ופוחת שערי רקיע. וזה ע"י פעולות ארציות בכוונה רוחנית עליונה. ובכך באמת מחזירים הכל למקורו ומעשה ידיהם שלהם מיוחס לשמים - "מקדש ה' כונו ידך" ויענין עוד בספר מקדש דוד סימן א שמצדד לפסול מזבח הנעשה בידי שמים כסלע ואבן המחוברין.

¹⁹ ענין למשל בביר פס"ד בימי ר' יהושע בן חנניה. וענין ירושלמי פ"ה ממעשר שני ובתוי"ט שם. ובגבורות ארי פ"א דתענית (וכפ"ל אותם שרצו לדייק מלשון "גזרה מלכות הרשעה" – שלא היה זה ברצון חכמי ישראל. נעיר כי גם לגבי בנין כורש מצונו לשון גזירה באסתר רבה ריש פ"ב. ויענין באורך בקונטרס ישוב ארץ ישראל מהג"ר יונה בלומברג מדווינסק, וראה מלבי"ם סוף דניאל. וענין כפתור ופרח דף טו. וכן דברי אחרונים - שלא היה זה ברצון חכמי ישראל. נעיר כי גם לגבי בנין כורש מצונו וראה במבוא המקדש לספר עזרת כהנים דף ד, ובשו"ת מהרי"ץ חיות סימן ע' (ושם מכנה הטוענים לביטול העבודה "משכילי הדור"). וענין עוד שושנים לדוד בפתחה למסכת מדות. וענין כסף משנה בית הבחירה פ"ו ה"ט"ז "שמא בזמן החורבן יותן לנו רשות להקריב". וענין מנ"ח מצוה צה (דף קג עמוד א).

²⁰ ראה קונטרס בענין המקדש בזמן הזה מהרב שרגא פייבל פרנק זצ"ל.

²¹ ענין מקדש דוד סימן א.

²² ערוך לנר סוכה מא. א. אספקלריה המאירה פרשת שופטים ענין שם, וענין באורך בספר אם הצנים שמחה מאמר מקדש ה', וראה גם בספר דברי יואל להאדמור"ר מסאטמר זצ"ל. ויש להעיר עוד, כי הפסוק "מקדש ה' כונו ידך" – שהוא האדמור"ר בדר"ש למקדש שלמעלה מלמד על עצמו של הכוונה **רק** ביד"ש. שהרי הוא מוסב בעיקרו על בית ראשון שנבנה בידי אדם, ומקרא זה גופו נדרש בכתובות ה'. א על מקדש העשוי בידי צדיקים. גם במשכן נדרש ברבה סוף פקודי "הוקם נחמיה" – מאילן. וכן בבית ראשון "הבית בהבנותיו" מאילן וכיצא בו בבית שני (ראה נחמיה ו ט"ז). כי מזה אלוקינו היתה המלאכה הזאת. והכל מבנים שעי"י מעשה התחתונים נתעורר סעד אלוקי עד שאפשר לבנותו בנוי ביד"ש. גם המאמר מב"ק ס', ב "אני עתיד לבנותה באש" – שעל פיו הורגלו לראות המקדש העתיד כבנוי שלא בידי אדם מוכיח ממנו ובו שאין הכוונה לשלול בנין אדם, שהרי המקרא הנדרש, אני אחיה לה חומת אש סביב" – על העיר כולה אמור (ויענין זוהר פינחס רכא שהמקדש נלמד בק"ו מן העיר כולה) והרי כולנו יושבים בעיר הזאת ת"ו ספונים בבתי אבן תודה לאל. והא"ק נעשה שקר בנפשנו ונדרשו דווקא מבית ה' לצאת מתוך האש. ועוד, הרי שם בב"ק אמור גם "אני הצתי אש בציון" והרי הכל יודעים כי בידי רשעי הגוים הוצת המקדש. אלא שפעולתם כחומר ביד היוצר, ק"ו למדה טובה, לענין בנינו בידי צדיקי ישראל.

²³ ענין למשל מאירי שם שבאר הכוונה שיבנה שלא כהלכה על ידי בית דין טועין. ענין עוד בערוך לנר שמראה פנים של היתר בבונה דרבנן שלא נגזר במקדש. וכן מחלק שם בין בנין הבית לבנין המזבח שהוא כלי ואפשר שיבנה אף בלילה. עיי"ש ובספר הר המוריה ויש הל' בית הבחירה. וכן אפשר שמומנר לבנות מזבח ביו"ט לצורך קרובות היום. ענין מקדש דוד סימן א באורך (ובחידושי ר' שלמה היימן ר"ה סימן ב). וע"ע בועז מדות פ"א מ"א שאפשר שיבנה בלילה, וביו"ט ע"י נכרים. (ואגב מצאנו בס' אמונות ודעות להר"ם"ג מאמר ח' שאמנם כן יהיה לעתיד שייסיעו הגוים בבנין הבית, וכ"כ רבינו בחי ויקרא יא ד, עיי"ש).

²⁴ ענין בספר הר המוריה לרמב"ם ריש הלכות בית הבחירה. ובספר מעשי למלך שם א"ו. ז. שכתבו בעין זה.

²⁵ והרמב"ם שם הביא המאמר בהלכותיו. נראה שלא הביאו אלא לבסס עיקר מצות העמדת מלך שאינה מפורשת בכתוב למצוה. ואולי גם ללמד שעיקר התכלית במלך להכרית עמלק ולבנות הבית. שאילו הרצון במלך לכשעצמו יש בו פגם כענין תוכחת שמואל

²⁶ ענין מרגליות הים בסנהדרין כ, ב, שםבאר בכך מה ששינה הרמב"ם לכתוב בהלכות מלכים מקרא ד"לשכנו תדרשו" ולא פסוק "ועשו לי מקדש" – כבירש הלכות בית הבחירה.

²⁷ וכענין חידושו על ידי הורדוס. שםבאר בפ"ק דב"ב (ג, ב) שהיה נלמד כהריסא ובניה מחדש.

²⁸ וענין עוד בפסיקתא זוטרתא בלק פסוק אראנו ולא עתה. שמש"ח בן דוד מתגלה לאחר בנין המקדש. וענין ירושלמי מע"ש פ"ה (דף כט, אמר רב אחא, זאת אומרת בית המקדש עתיד ליבנות קודם למלכות בית דוד. וכן ברור ממה שרצו לבנות בימי ר' יהושע בן חנניה (ראה הערה 14) בלא מלך. וע"ע פסחים ה. א בשכר שלשה ראשון וכי' וחס הסדר שונה ומקדש קודם לשמו של משיח (וגם מנדקראים שלשם "ראשון" נראה שאינם נתלים זה בזה). והילך לשון ספר צדקת הצדיק לר' צדוק הכהן מלובלין סימן קעו....לעתיד יהיה הסדר כמ"ש בפסחים ח... ושמו של משיח בסוף וכו'. קדושת המקום לא פסקה דקדושה ראשונה קדשה לע"ל אע"פ שהן שוממין משא"כ מלכות בית דוד פסקה לפי שעה שהיתה אז קודמת למחיית עמלק משא"כ לעתיד שמו של משיח אין לו הפסק לפי שבא אח"כ עיי"ש.

²⁹ ולכשון רוב-ישראל במשנת משיחין, מצא בה אבידה וכו'. וכדמות ראה לזה מדלא השתמש המחבר בלשון "כל יושביה עליה. האמור אצל יובל. וענין צ"ח אליעזר חלק י' ריש סימן ב. עוד שם בסימן א פ"ב מצדד לומר כי ריבוי של ששים רבוא נחשב כביאת כולם אף לענין מצוות התלויות בארץ עיי"ש.

³⁰ כן כתב בליקוטי תורה שבסוף ספר ישועות מלכו פרשת תרומה, ענין שם היטב. ובצ"ח אליעזר (שם אות יא). גם יתכן לפרש כוונת החינוך שהחלה מצות הבנין אחר שנכנסו רוב ישראל לארץ בביאה ראשונה, אבל משנבנה. החובה קבועה ועומדת לחדשו - ראה בסוף הקטע הקודם.